

Vijfde hoofdstuk: Camilo en Clotilde

I De opstanding

Op een dag in de hete maand juli werd ik gebeld door José López Martí.

‘Ik heb net Camilo in de stad ontmoet. Ga voor twee uur ’s morgens niet de straat op,’ zei hij. Daarna dicteerde hij me instructies hoe we elkaar op dat tijdstip konden treffen in een klein park. Ik ging naar de afspraak, niet zonder me eerst zo correct en elegant mogelijk als mijn smaak en mogelijkheden het toestonden te kleden voor het onfortuinlijke geval ik, in weerwil van de voorzorgsmaatregelen, Camilo tegen het lijf zou lopen. Ik vermeed de boulevards, omzeilde enkele steegjes en kwam ten slotte uit bij het verlaten parkje. De krekels tjrpten schrill.

López Martí stond me als een schaduw op te wachten.

‘Ik heb hem met mijn eigen ogen gezien,’ slingerde hij me zonder inleiding in het gezicht. ‘Hij ging gekleed in het grijs en had zeer verzorgd haar; hij liep met gerechte rug, het hoofd in de nek en zijn houding verraadde hardheid; in zijn rechterhand hield hij duidelijk zichtbaar een buitenlandse krant. In een lange winkelstraat zag ik hem uit de verte mijn kant op komen, hij viel dadelijk op in de argeloze mensenmenigte. Met een sprong ging ik een winkel binnen en vanuit die schuilplek zag ik hem straffeloos voorbijlopen.’

‘Was hij het echt?’ vroeg ik. En hij antwoordde: ‘Reken

maar, van top tot teen, met heel zijn arrogantie en zijn norse gelaatsuitdrukking.'

'Hij zal hier vast niet langer dan twee dagen blijven,' verzekerde ik; 'zoals elk jaar is hij ongetwijfeld gekomen om zijn geboortestad een bezoek te brengen.'

López Martí zei:

'Hij is inderdaad gekomen om zijn vroegere stad en zijn vroegere bekenden te bekijken en om zichzelf aan hen te spiegelen. Daarom zal hij je per se willen zien, Godínez, in je versleten pak en met je tas worsten, terwijl je misschien in een vervallen koffiehuis zit, of anders tussen anonieme mensen loopt, alsof je verloren door het leven gaat, alsof je reddeloos ten prooi bent aan een ellendige, eindeloze sleur, in je pantalonnetje en je overhemdje, met je koffertje worsten.'

'Hij zal me niet te zien krijgen,' besliste ik en hij vervolgde:

'Dat is precies waarom ik je heb geroepen, om je te vragen iets dergelijks te vermijden. Aangezien Camilo is gekomen om zichzelf eens lekker te tracteren, zal hij voor twaalf uur 's middags niet de straat op gaan en voor middernacht niet naar huis terugkeren; gedurende die tijd moet je je schuil houden. Op zijn programma staan de kathedrale kerk, die en die straten van vroeger, die en die kelners van vroeger, en jij natuurlijk, Godínez. Als hij je niet te zien krijgt, zal hij ongerust worden, zal hij in verwarring raken; sterker nog, zal hij zichzelf niet kunnen zien in het water van jouw rivier. Hij zal zich afvragen waar Godínez is, waar Godínez kan zijn, en hij zal geen antwoord vinden, waardoor je zult ophouden een ding van zijn vroegere stad te zijn. Teruggekeerd naar zijn bestemming, ergens onder de dienaren van zijn Weldoener, zal hij niet meer kunnen bekennen: "Ik heb zoals altijd Godinillo nog gezien, in zijn pantalonnetje en zijn overhemdje, met zijn tasje worsten".'

‘Hij zal me niet te zien krijgen,’ oordeelde ik woedend. En we namen afscheid.

‘Tot ziens, López!’

‘Tot ziens, Godínez! En doe voorzichtig.’

Ik hield me gedurende twee dagen aan de instructies van López Martí en voegde er voor de zekerheid nog een extra aan toe. Nooit had Camilo zich langer dan drie dagen in deze stad opgehouden. De vierde dag, toen ik Camilo alweer vergeten was en me voldaan voelde omdat ik zijn bedoelingen verijdeld had, keerde ik in een vredige goedmoedstoestand naar mijn werk terug. Maar terwijl ik zo zorgeloos over straat liep, zag ik hem zitten op een café-terras; zodra ik zijn haar herkende, dat tussen de tientallen hoofden meteen opviel, bleef ik als verlamd staan; behoedzaam deed ik een paar passen achteruit, maar Camilo had me reeds ontdekt. Hij stak zijn hand omhoog, zwaaide met een krant, stond op en riep triomfantelijk:

‘Godínez!’

In een tel was hij bij me, pakte me bij de arm, sleurde me mee naar zijn tafeltje en zei dwingend:

‘Ga zitten en bestel maar wat te drinken!’

Camilo ging onberispelijk in het blauw gekleed, niet in het grijs; hij zag er uiterst actueel en vastberaden uit; zijn zelfverzekerdheid leek onbegrensd. Hij sprak over zichzelf en zijn zaken; hij vertelde me waar hij vandaan kwam, deelde me mee waar hij naartoe ging, becommentarieerde zijn plannen die voor de komende week op touw stonden. Hoe langer hij aan het woord was, des te sterker werd de indruk dat zijn handelen bestond uit vrijwillige en allernobelste daden, bepaald door concrete en onmiddellijke doeleinden. Een week lang Europese vergaderingen, een zevendaags onderwijscongres, een week rust in de bergen, internationale contact- en evaluatieweek, een week rust aan zee, week van samenlevingsverbanden op wereldniveau.

Toen hij klaar was met zijn verhaal, keek hij me langdurig aan en vroeg:

‘Godínez, wat is je ook alweer overkomen met Don Gonzalillo, zo’n tien, vijftien jaar geleden? Ik zou dat graag nog eens van je horen, zodat ik het des te smeuïger kan navertellen op een bijeenkomst met het corps diplomatique. Herinner je het je nog?’

‘Hoe zou ik het me niet kunnen herinneren?’ antwoordde ik. ‘Don Gonzalillo was de belangrijkste verkoper van levensmiddelen in deze stad; boven zijn winkel prijkte het opschrift: “Fijne kruidenierswaren”. Op een dag ging ik naar hem toe en zei: “Don Gonzalillo, zoudt u mij een kilo suiker kunnen verkopen? Ik betaal morgen.” Zonder me aan te kijken begon de man met het grote worstmes de toonbank schoon te vegen en antwoordde: “Een andere keer, liever een andere keer.”’

‘Het is een volmaakt verhaal,’ riep Camilo uit met de opgetogenheid van iemand die een eigendom terugvindt. ‘Als Don Gonzalillo je de kilo suiker gewoon had willen weigeren, zou hij je hebben meegetrokken naar een hoek van zijn winkel om je bij voorbeeld te zeggen: “Dwing me niet, Godínez. Je weet toch dat ik niet op krediet verkoop.” Maar de man nam daar geen genoegen mee, want had hij dat wel gedaan dan zou dat welbeschouwd hebben betekend dat hij je als een klant behandelde. Met zijn verschrikkelijke antwoord gaf hij je te kennen: Kijk, Godínez, ik verstrek je het pak suiker niet op krediet, en al zou je ervoor betalen dan zou ik het je nog niet verkopen, aangezien je niet tot de klasse van mijn cliëntèle behoort en daartoe ook nooit zúlt behoren. Deze winkel van mij is gemaakt en bestaat op de wereld om de belangrijke mensen, de bovenlaag van de stad, de succesvollen, te bevoorraden. Heb je dat begrepen? En opdat je dat weet en voorgoed in je prent, heb ik je een absurd antwoord gegeven om daarmee het verschil tussen ons duidelijk te maken.’

Terwijl Camilo sprak nam hij me schaamteloos met een brutaal onderzoekende blik op, geheel verdiept in mijn persoon.

‘De kappers van de hogere klassen scheppen in zekere zin die hogere klassen,’ vervolgde hij; ‘evenzo de kruideniers. Don Gonzalillo schiep zijn klanten door ze te zalven als bijzonderheden en hij wilde op geen enkele manier dat jij je voordeel zou kunnen doen met zijn macht. Vandaar dat hij wel verontwaardigd moest raken en walging moest voelen over je gedurfdheid. Als je een hoge ambtenaar was geweest, of, ik noem maar wat, een bouwondernemer van fabriekshallen, zou hij het dilemma in overweging hebben genomen je de suiker op krediet te verkopen of niet; maar daar het een vertegenwoordiger in worsten betrof, ging hij niet eens op de kwestie in: hij wees je af omdat je niet voldeed aan de formele voorwaarden om zijn winkel te mogen betreden. In laatste instantie valt nog te verdedigen dat de goede man in het geweer kwam tegen jouw poging de actualiteit te bezetten die wij fijne levensmiddelen zouden kunnen noemen; daarmee verdedigde hij tevens zijn cliëntèle, de hogere klassen, en een zekere maatschappelijke orde.’

Na dit exposé nam hij me met donkere gestrengheid op, waardoor ik mijn blik neersloeg, me klein maakte, mijn handen bestudeerde.

‘Don Gonzalillo is gestorven,’ sprak hij; ‘maar als hij verrees, zou hij weer hetzelfde doen. Want óf men bewoont de andere wereld, óf men bewoont deze wereld, maar niemand kan in deze wereld leven met de manieren van de andere.’

En hij vertrok, maar niet zonder eerst nog te hebben herhaald:

‘We moeten elkaar vaker zien, Godínez.’

’s Nachts had ik een droom. Ik droomde dat de kranten de opstanding van Don Gonzalillo aankondigden, die een

zekere middag in de lente zou plaatsvinden. Toen het zover was, begaven tientallen personen, merendeels zogeheten ondergeschikten, zich naar het kerkhof voor een omgekeerde begrafenis. De menigte wachtte bij het hek van de dodenakker, kletsend in groepjes zoals bij elke begrafenis gebeurt; alle individuen gedroegen zich als gewone, alledaagse, verveelde mensen. Plotseling verscheen Don Gonzalillo; een kleine zwerm grijze gezichten feliciteerde hem; zijn verwanten brachten hem naar een automobiel, waarin de verrezene kalm plaatsnam en die de kop van de stoet vormde, gevolgd door de rest van de wagens. We kwamen bij de stad aan, reden door de straten, bereikten de winkel. De man ging naar binnen en begon de schappen langs te lopen, opende de kas, bekeek de etalages, verwijderde een pak rijst van een exclusief soort dat op een verkeerde plek stond. We stonden allemaal naar hem te kijken. Plotseling knoopte hij zijn vest dicht en ging achter de toonbank staan. Er viel een stilte. 'En, Don Gonzalillo, wat denkt u nu te gaan doen?' vroeg een kleine vrouw in rouwkleeding. Waarop Don Gonzalillo antwoordde: 'Ik? Nou, mijn kaas snijden, mijn boterhamworst afwegen en mijn geld innen.'

2 De geschenken

De volgende dag ging Camilo naar me op zoek en vond me thuis. Hij trad binnen, bekeek alle vertrekken, inspecteerde het meubilair, ging voor de ramen staan, onderzocht nauwlettend de plafonds zonder dat de harde uitdrukking vol walging van zijn gezicht verdween. Toen we al op straat stonden mompelde hij:

‘Je weet natuurlijk dat dat huis op de dag dat je dat het minst verwacht in elkaar zal storten.’

Er kwam geen antwoord. Camilo liep door de oude wijk, de buurt waar hij geboren was, als iemand die bang is in viezigheid te trappen; zijn houding verried onmiskenbaar bevreemding en afkeer, smart wellicht; zijn zwijgzaamheid, vreselijker dan de ergste woorden, deed mij de schrik om het hart slaan. Toen we de chique buurt inliepen, ontspande zijn gezicht. Niettemin bleven we in stilte voortgaan. We kwamen bij het modernste café aan en namen in een hoek plaats.

‘*Intramo a ritornar nel chiaro mondo,*’ zei hij de *Divina Comedia* citerend, hetgeen vertaald kan worden met: ‘We keren terug in de lichtende wereld.’ Vervolgens voegde hij eraan toe:

‘Ik had wat cadeaus meegenomen voor mijn moeder, mijn zuster en mijn broer. Het doel van die schenkingen was niet de betreffende personen blij te verrassen, maar ze van mijn persoon te distantiëren en ze op hun plaats te zetten. Dit zijn ze: een flesje parfum voor mijn moeder, een ring voor mijn zuster en een stropdas voor mijn broer. Door hun dergelijke geschenken toe te kennen heb ik de aard van onze relaties willen tonen, die zij onmiddellijk begrepen, want in een gave, Godínez, kan een heel betoog besloten liggen.’

Hij dronk en vervolgde:

‘Toen ik klein was en in jouw buurt woonde, beschouwde ik mijn moeder, die een jonge en mooie verschijning was, als mijn toeverlaat. Met het verstrijken der jaren is de vrouw een oude mopperpot geworden, lelijk en ontevreden, bron van ergernissen. Bijgevolg heb ik haar moeten doen inzien dat de tijden van weleer voorbij zijn, en dat het beter is de invloed die ze op haar zoon uitoefende te vergeten. Met het parfumflesje in haar hand weet ze nu wat haar plaats is: die van een wezen dat elke driehonderd dagen een flaconnetje parfum ontvangt; daar begint en eindigt de huidige moeder-zoon-verhouding. Mijn zuster loopt over van misvatting en frustratie. Moet je eens voorstellen hoe graag ze zich op mij zou werpen met haar problemen, haar onhebbelijkheden, haar onzinnige ideeën! Welnu: door haar die ring te geven heb ik haar vastgenageld op haar plaats; mijn kleine vrijgevigheid heeft elke hoop van haar de kop in gedrukt, alsof mijn gunst dit opschrift droeg: “Dit, en niets meer dan dit, is wat je van mij kunt verwachten”.’

Hij zweeg even en ging verder:

‘Wat mijn broer betreft, wie zou zijn afgunst, zijn achterdocht, zijn tegenspraak, zijn wrok en zijn verholen haat kunnen verdragen? Als ik hem vroeger op straat tegenkwam, verstopte ik me in een portaal om de krenking te vermijden hem in het openbaar te moeten aanspreken; mijn gezicht verbleekte en zelfs mijn knieën knikten, zo bang was ik voor die stommeling. Nu, evenwel, hoef ik niet meer te vluchten of me te verbergen in een of andere hoek; ik doe hem een stropdas cadeau en zend hem duizend mijl weg, waar hij voorgoed met zijn stropdasje in zijn handen blijft zitten.’

Hij fronste zijn voorhoofd en vervolgde:

‘Had ik me niet op een dergelijke manier verdedigd, dan zouden die drie individuen mij hebben verzwolgen, dan zouden ze hun angst voor ouderdom, hun benepenheid,

hun alledaagsheid en hun dwalingen over mij hebben uitgestort. Als ik in staat was geweest hun materiële problemen op te lossen, hadden ze mij hun psychische problemen voorgelegd; en nadat ik ook die opgelost had, zouden ze me overstelpt hebben met metafysische problemen, altijd weer draaiend om henzelf. Wat heb ik van doen met de contingentie van een zuster, een broer en een moeder? Is dat alles soms niet puur toeval? En moet ik leven onder het juk van toevalligheden? Mijn werkelijke familie bestaat uit mijn echtgenote Clotilde, zolang ze jong en gezond is, en mijn dochter Luz Divina, zolang ze een schattig meisje of een bevallige jonge vrouw is, aangezien dat actuele en waardevolle wezens zijn. De rest, Godínez, sleept een willekeurig surplus treurnis en schuldbesef met zich mee.'

3 De gelijken

Camilo zei:

‘Gisteren heb ik Dionisio Sierra gezien; hij kwam naar me toe en begon schamper tegen me praten over Pedrito Bustado, die idioot die we in onze jonge jaren moesten verdragen. Ik keek Dionisio strak aan en antwoordde: “Waarom spreek je zo over Pedro? Weet je dan niet dat die man in staat is tijdens een etentje met vrienden het loon van vijf arbeiders erdoor te jagen?” Ik moest Dionisio wel op die manier toespreken, want de provinciaal denkt dat hij Pedro Bustado nog steeds kan aanduiden met diens vroegere bijnamen Pedrito de Hoerenloper, Pedrito de Opschepper of Pedrito de Superman. Deze bijnamen behoren tot de voorbije geschiedenis, antithese van de huidige objectiviteit, aangezien Pedrito nu dankzij de Weldoener het Gouverneurschap belichaamt.’

Hij nam een slok en ging door:

‘Toen we ieder met een voet in de honger stonden en de ander opgeheven hielden om het banket van de Staat binnen te stappen, waren Pedrito en ik tegenstanders, omdat we om hetzelfde bord eten vochten. In werkelijkheid waren veel van ons elkaars vijanden: Ramoncito Dosalvas, Marcelito de Spotvogel, Fernandito de Grote, Juanito Kruiemellikker; allemaal bespieden en haatten we elkaar. Over Pedrito werd verteld dat hij, nadat hij met een prostituée geslapen had, om middernacht op zijn tenen lopend opstond, de tas van zijn bedgenote opendeed en er met haar geld vandoor ging, hetgeen men als een bijbelse zonde beschouwde. Over Ramoncito ging het gerucht dat hij het uniform van het lijk van zijn vader verwisseld had om het de overwinnaars van de burgeroorlog te doen voorkomen of hij voor de triomferende zaak gestorven

was en zodoende profijt te trekken van de consequenties. Van Marcelito vermoedde men dat hij nog nooit van zijn leven iets anders had gelezen dan de redactionele stukken van de staatscourant, die zijn geest overigens in grote vervoering brachten. Over Fernandito fluisterde men dat hij in zijn pubertijd met een vriend overeengekomen was dat deze zijn zusje, een klein meisje nog, gebruiken mocht in ruil voor een bioscoopkaartje. Over Juanito Kruiemelliker heerste de mening dat het enige dat hij te eten kreeg een van geroosterd meel, water en olie bereid papje was, behalve de negentiende maart, wanneer hij zich liet vergasten op een feestmaal bij Pepito Perales. Hierom, en omdat al deze dingen wedijverden met mijn verlangen me aan de misère te ontworstelen, verachtte ik die schooiers.

Hij sloeg zijn armen over elkaar en verklaarde:

“Ik heb waardering voor Pedrito omdat hij rechtop en niet op handen en voeten loopt” ... “Ramoncito symboliseert de scheidingslijn tussen mens en aap” ... “Marcelito zou moeten blaffen en met zijn staart kwispelen wanneer hij voor mijn persoon verschijnt” ... “Fernandito zou slaven moeten besnijden” ... “Juanito zou aan de kermisklanten het skelet van zijn vader verkopen” ... “Godínez bezit talent en ik leg me neer bij zijn intelligentie” ... Dit waren woorden die ik vijftien jaar geleden sprak, toen ik twintig was. Het ging om waarachtige en oprechte woorden. Maar de tijden zijn veranderd: Pedrito, Ramoncito, Marcelito, Fernandito en Juanito dragen geen bijnamen meer; sterker nog: zij behoren nu tot de heersende kaste en zijn allereerbiedwaardigste heren, collega's van mijn actualiteit, mensen die beschermd worden door de politie.

Hij zweeg even en vervolgde:

‘Zowel zij als ik zijn zich bewust van die verandering, zodat we elkaar nu bewonderen en respecteren, we elkaar met bijzondere achting tegemoet treden en elkaar zelfs liefhebben. “Zeg het maar, Pedro, ik ben een en al oor” ... “Ik

zie het al, Ramón, je bent stapelverliefd!” ... “Marcelo, tot je orders; ik hoop dat je nog ergens een gaatje kan maken om met mij te eten” ... “En Fernando, hoe gaat het met je vrouw en kinderen?” ... “Juan, ik bel je om je te feliciteren met je redevoering” ... In deze trant spreek ik tegen hen en zij antwoorden mij op dezelfde wijze: “Camilo, we moeten eens met onze vrouwen erbij gaan eten om wat bij te kletsen” ... “Een stevige omhelzing, Camilo” ... “Ik heb gedaan wat je vroeg, Camilo”.’

Hij nam weer een slok en ging verder:

‘Jij, Godinillo, vertegenwoordigt nog steeds het talent, maar Pedrito, Ramoncito, Marcelito, Fernandito en Juanito zijn de feiten. Ik zou kunnen beweren dat ik buig voor het talent, maar dat zou een holle frase zijn. Want wat nu eigenlijk te doen na het uitspreken van die woorden? Zo je wilt, toon ik stante pede mijn ontzag voor je, door te roepen: “Ik buig voor het talent!” Maar zou daardoor je bestaan verbeteren? Zou je ophouden je tas met worsten mee te zeulen? Zou je rijkdom groter worden? Zou je geschiktheid en je vermogen tot genot toenemen? “Buigen voor het talent” blijkt dus geheel en al een lege bewering te zijn; men spreekt haar wel uit, maar men handelt er niet naar, haar aard is derhalve zuiver verbaal. Nog nooit op de wereld heeft iemand gebogen voor het talent, daarentegen wel voor mensen als Pedrito, Ramoncito, Marcelito, Fernandito en Juanito, tegenwoordig Don Pedro Bustado, Don Ramón Dosalvas, Don Marcelo Notes, Don Fernando Panduro en Don Juan Albadía, mijn vrienden, mijn deelgenoten, mijn gelijken.’

4 Het zelfportret

Camilo zei:

‘Ik ben, Godínez, de man met het galakostuum, de rechte schouders, de koele blik, de stugge houding, de holle stem, het lege woord, het glas in de hand; ik belichaam de heersende onwerkelijkheid, de zucht naar genot, de buitenkant zonder inhoud, de afwezigheid van qualitas, de tedium van het zijn, de angst voor de waarheid; ik word bezielde door minachting, desinteresse, liefdeloosheid en haat tegen het geschapene; ik geef me over aan de onmiddellijkheid van de gril en verafschuw elke overpeinzing; het zwakke en het mislukte doen me walgen; ik arbeid niet, span me niet in, doe nergens moeite voor: ik neem eenvoudigweg in ontvangst wat mijn weldoener, die Staat heet, mij geeft.’

‘Ik ben, Godínez, de hofkliek, het koor, de zwendel, het feest, de onderscheiding en de uiteindelijke gunst; ik ben gevormd uit verwaandheid, hoogmoed, arrogantie en trots; ik krijg opdrachten maar neem zelf ook besluiten en bevel mijn omgeving: “Reserveer twee kamers voor me in een hotel in Lissabon”, “Reserveer drie blauwe appartementen voor me”, “Reserveer een tafel voor veertien personen voor me”, “Koop een wagon bloemen voor me”, “Vandaag dineer ik met zijne excellentie die-en-die, en morgen met de illustere die-en-die”, “Wat een oesters waren dat!”, “De Directeur-Generaal zag de zeebaars voor tarbot aan”, “Zorg ervoor dat ze geen witte rozen neerzetten”, “Ik geef verreweg de voorkeur aan rijnwijn, die door Luther al geprezen werd”:

‘Ik ben, Godinillo, de onafgebroken banketten, de met tapijten belegde vertrekken, de badkamers, de baden zelf in die kamers; de rugmassage, de buikmassage, de verfrissende lotion, de schuimende gezichtsmassage; het reinigingsmid-

del, het glansmiddel, het polijstmiddel, de haardroger. Ik behang, bekleed, stoffeer en decoreer mijn huis; ik schrijf cheques uit, teken ze, scheur ze los en in ze; ik bezit duizenden voorwerpen: een zilveren insect, een vergulde katuil, een koralen reebok; ik spreek BBC-Engels.'

'Ik ben, Godinillo, de banaliteit van de platitude, het gebrek aan ethische en esthetische uitdrukking, de constante imitatie, de hartstocht van het krenken, de conventie van het huwelijk, het afgrijzen van het spontane, het conformisme met de gevestigde orde en de walging van het levende; het gezwollen woord, de schaamte voor de confrontatie met een enkeling, het onvermogen lief te hebben en de vloeiende botheid; de genadeloosheid, de meedogenloosheid, de broederloosheid en de antipathie tegen al het bestaande dat niet van staatswege komt en niet door de Macht gesanc-tioneerd is.'

'Mijn levensfilosofie laat zich samenvatten in dit aforisme: "Vreemde armoedzaaiers, vreemde bejaarden, vreemde zieken, vreemde overledenen".'